

| Jaren | Kerkeraad leden |
|-------|-----------------|
| 000   | 29              |
| 541   | 13              |
| 025   | 18              |
| 400   | 22              |
| 855   | 17              |
| 891   | 13              |
| 429   | 20              |
| 254   | 16              |
| 150   | 19              |
| 785   | 14              |
| 800   | 16              |
| 789   | 16              |
| 040   | 16              |
| 875   | 25              |
| 730   | 14              |
| 045   | 12              |
| 852   | 16              |

en dus samen 2000 minder.  
ingetreden.  
nne met haar  
is. Door min-  
deze wijkkerk  
malige predi-  
omdat hij zich  
de leer van  
uit zijn ambt  
die gemeente  
smatieke kerk  
minstens an-  
en van Grand-  
naar of zij dat  
weer de vraag.  
I weer 3 wijk-  
ijn er dus nu  
uizend zielen!  
le kerk van  
ens 22 pre-  
zij ongeveer

Grand Rapids  
an veilig aan-  
de 300 is ge-  
ons de bewer-

vereentingen  
eren zich om  
een lijst van  
den behandeld.  
dat zij ook in  
annen koncur-

drukken, welk  
el uitgaat.

ts van de na-

der, met name  
is; maar zijn  
niet een paar  
leren niet voor

i, dat men de  
et gehoor, dat

naloopen, be-  
verschijnsel is  
eft toch weinig  
er 's morgens  
of 's avonds  
d met familie-  
wijkkerk komt.  
redikant geeft

dezelfde stad  
naar de andere  
en vrees voet,  
oo geliefde, een  
en. Hoogstens  
al een middel-

kaansche wijk-  
elijk elastische  
der stad heb-  
gemaakt. Het  
van de eene  
dere, hij soms  
en andere wijk-  
de menschen  
een ander deel

kaansche wijk-  
over schreef,  
te voorstelling

a-slaafsche na-  
aan te bevelen  
moet rekenen

dat het stelsel  
rdam, Utrecht,  
en zou hebben

Men moest — bij wijze van spreken — de Berengaria kunnen chariteren om de felste tegenstanders van het wijkkerkenstelsel eens een trip te laten maken door kerkelijk Amerika. Wie weet of ze dan zelfs niet enthousiast terugkwamen!

Het is natuurlijk het doel van deze artikelenreeks niet om wenken te geven voor de doorvoering van het wijkkerkenstelsel ten onzent.

Slechts wilde ik een voorbeeld voor oogen stellen, in het vertrouwen, dat waar de leering wekt, het voorbeeld trekt.

Met een paar lijnen meen ik dan ook te kunnen volstaan.

In onze groote steden zal het voorloopig wel den weg van Kerkplitsing op moeten, gelijk dat door Dr. Lindeboom is aangegeven en in Den Haag tot een begin van uitvoering is gebracht.

Behoudt de oude stad een tamelijk konstante Gereformeerde bevolking, dan zal men m.i. bij kerkplitsing niet kunnen blijven staan, maar zal men langzamerhand tot wijkkerkvorming moeten doorgaan. Gelijk men uit deze artikelen zal begrepen hebben ligt voor mij aan de wijkkerk de onderstelling ten grondslag, dat zij geheel zelfstandig is en derhalve een eigen kerkeraad heeft.

Wordt de oude stad, gelijk het meestal het geval is, als woonstad meer en meer verlaten en trekt men naar de buitenwijken, dan zal de wijkkerkvorming met meer bezwaren gepaard gaan, hoewel ook dan de moeilijkheden mij niet onoverkomelijk lijken.

Doch beslist is te ontraden, dunkt mij, dat de kerk in de oude stad door deelen uit de buitenwijken tot zich te trekken, haar positie zoekt te handhaven. Zij neme er vrede mee, dat er hoe langer hoe meer van haar vroegere glorie verdwijnt en trachte niet uit alle macht den ouden toestand te bestendigen. Integendeel werke zij de vorming van wijkkerken aan den rand der stad zoveel mogelijk in de hand. Het gaat immers niet om eigen parochie, maar om het koninkrijk Gods!

Waar er nu tal van randgemeenten zijn, die de grootstadskerk beginnen na te doen en reeds twee of meer predikanten hebben, worde dit nog tijdig gestuit. In die randgemeenten zit men niet aan het historisch geworden vast en kan men daarom gemakkelijker het ideaal nastreven.

Het zou te wenschen zijn, dat, zoodra een randgemeente te groot werd voor één predikant, zij op de vorming van een nieuwe zelfstandige wijkkerk bedacht was. Splitsing van de reeds massaal geworden randkerken in zelfstandige wijkkerken, kan ook thans met veel minder moeite dan in het centrum van de stad worden bewerkstelligd.

Voorts heeft de ervaring geleerd, dat men als maximale grootte een wijkkerk moet stellen op duizend zielen of 250 gezinnen.

Men bouwe dan ook geen kerken van meer dan 700 zitplaatsen.

Zulke kleinere kerken bieden het voordeel, dat zij door iederen predikant zijn te bespreken en dat zij de intimiteit bevorderen, waardoor een samenkost der geloovigen zich moet kenmerken.

Wien de nood der groote steden tot een zaak des gebeds geworden is, zal zich van de gedachte tot doorvoering van het wijkkerkenstelsel met de zoo vaak geopperde en zoo telkens weerlegde bezwaren niet durven afmaken!

Nogmaals: het wijkkerkenstelsel beteekent op zichzelf nog geen geestelijke opwaking.

Maar het biedt toch een uitnemend middel ter betere bearbeiding van de kerk van onzen Heere Jezus Christus.

Als Christus het bloed der zielen van de hand der ambtsdragers eischen zal en de vraag zal stellen: waarom hebt gij Mijn schapen niet beter gehoord, wat zal dan het antwoord zijn van hen, die tegen ingrijpende verandering hebben opgezien en in de oude sleur hebben volhard?

HEPP.

## UIT DE SCHRIFT.

### Morgenoverpeinzing.

Ik lag neder en sliep; ik ontwaakte, want de HEERE ondersteunde mij. Ps. 3: 6.

Wij beginnen dikwerf onzen dag zoo haastig.

We zijn telkens weer de gejaagden. We vinden het vanzelfsprekend feitelijk, dat we weer ontwaakten. Zoo gaan we immers den gewonen gang.

Maar David dan?...

Och ja, David... maar die was in gevaar. Absalom achtervolgde hem. Dan is zulk een houding geen wonder. Zie, daar is ook iets anders: de overpeinzing van een van Gods kinderen: „(als) ik wakker word, ben ik nog bij u". Dat is wel de houding van het „alles uit Gods hand ontvangen", en van het „omgaan met den Heere".

Maar zoo dikwerf is die houding afwezig.

Juist in onzen drukken tijd.

Het besef, dat de Heere ons draagt, den nacht door; dat Hij ook den nieuwen morgen ons geeft als een geschenk van Zijn Vaderhand, is zoo menigmaal afwezig bij ons.

Voor al onze tijd geeft zulk een gevaar, dat het christelijk gezin het belijden van Psalm 3 vergeet.

Een van de meest gejaagde oogenblikken is het eerste uur van den morgen.

Laat opstaan; zoo laat mogelijk; kinderen naar school; anderen naar een cursus; anderen naar 't kan-

toor; alles roept; éven onthiten; niet allen tegelijk. Zeer veel menschen houden „open tafel" des morgens. De „gaande en komende" man moet zich maar voorzien.

Wat komt er zóó terecht van de na-beleving van Davids morgengebed?

Christelijke ouders hebben in dezen ook een taak: de kinderen zóó te leiden, dat ze leeren waardeeren ook het rusten van den nacht; dat ze leeren, den dag met God te beginnen.

Mijn broeder en zuster, de dag met God begonnen is een goede dag.

Wat geeft het een zegen voor uw ziel, wanneer ge in den morgen moogt zijn in den geest bij uw God.

Hij bewaarde u dezen nacht weer.

Terwijl gij nederlaagt en niet wist van uw eigen zijn, droeg Gods Hand u verder.

Uw hart bleef kloppen, uw adem werd niet gestoord, uw geest kreeg nieuwe kracht — alles, omdat God u ondersteunde.

Wat letten we weinig op gewone dingen.

Wat vliegt ons haastige leven voort.

Mijn lezer, ga elken morgen éven stilstaan.

Het geldt elken morgen weer: het zijn de goeder-tierenheden des Heeren, dat we niet vernield zijn.

God blijft ondersteunen — het licht van Christus' kruis schijnt over den nacht.

En als we dat zien, dan wordt de dag gewijd.

Een gewijde dag telkens weer — 't beteekent een gewijde leven.

Elken morgen weer herinnert God u: „Ik ben goeder-tieren".

Zegt ge nu tegen die herinnering Gods „ja" of „neen"?

O zeg „ja".

En wees even stil.

J. W.

## KERKELIJK LEVEN.

### Mag met een verbeterde bijbelvertaling langer gedraald?

#### XXII (Slot).

Sinds de Synode van 1917, waarop de zaak ter sprake kwam, is er veel veranderd.

Een groot deel van het voorbereidende werk, dat daar noodig werd geacht, is thans geleverd.

Het tekstonderzoek is thans op een rust-punt gekomen.

Andere vertalingen dreigen ook in onze kringen de Statenvertaling te vordringen.

Voorbeelden ter vergelijking van de STV. (= Statenvertaling) met nieuwe vertalingen, welke als voorbereidend werk voor een verbeterde vertaling kunnen dienen.

1. Uit de Psalmen. 2. Uit Jesaja. 3. Uit Jeremia. 4. Uit de Klaagliederen. 5. Uit Habakuk. 6. Uit Nahum. 7. Uit 1 Koningen. 8. Uit Mattheus. 9. Uit Galaten. 10. Uit Efeze. 11. Uit Filippienzen. 12. Uit Kolossenzen. 13. Uit 1 en 2 Thessalonicenzen. 14. Uit Hebreëen.

Is dus de Statenvertaling voor aanmerkelijke verbetering vatbaar, omdat het taalinzicht en de taalkennis van de beide talen, waarin onze bijbel is geschreven, sedert drie eeuwen is verdiept en verrijkt, ook in een ander opzicht is wijziging gewenscht.

Onze taal heeft sinds de Synode van Dordrecht geen kleine verandering ondergaan.

Niet alleen houden wij er thans een andere spelling op na, maar ook tal van woorden en uitdrukkingen zijn in onbruik geraakt. Met een beetje studie kan men er voorzeker wel achter komen, wat ze oorspronkelijk beteekenden, maar voor dagelijksch gebruik mag men niet als eisch stellen, dat er eerst zulk een onderzoek wordt ingesteld. Zal onze Schriftvertaling dag aan dag ook door minderontwikkelden worden opgeslagen en door kinderen worden aangehoord, dan moet zij zoo eenvoudig mogelijk zijn. Niet, dat zij opzettelijk vereenvoudigd moet worden, gelijk men wel door het kiezen van andere beelden een dorpsbijbel, een kinderbijbel, een stadsbijbel heeft willen maken. Een vertaling heeft ook daarin streng vast te houden aan den oorspronkelijken tekst. Maar evenmin mag hij onder invloed van het konservatisme een taal blijven spreken, die het volk tegenwoordig niet meer verstaat. Een goede vertaling behoort op het eerste hooren zoo begrijpelijk te zijn als de grondtekst het toelaat.

Nu hebben de verschillende bijbeluitgevers gedurende de laatste halve eeuw zich genoodzaakt gezien de Statenvertaling van oude spelling en verouderde woorden en uitdrukkingen te zuiveren. Zoowel de uitgaven van het Nederlandsch Bijbelgenootschap als die van het Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap dragen daar de sporen van. Toch laat de spelling vaak nog te wenschen over. Men is halverwege blijven staan. Het schijnt alsof men huiverig was naar geheel te konformeren aan de spelling, welke wij tegenwoordig gebruiken. Ook heeft men woorden als „kond gedaan" in Lukas 2:15, „beginsel" in Prediker 7:8, „aan-beginne" in Jesaja 40:21 vervangen door „ver-kondigd", „begin", „beginne" enz. enz. maar tal van andere archaïsmen zijn nog niet uitgezuiverd.

Het konsekwente werk is in deze verricht door de hoogleeraren Bavinck, Kuyper en Rutgers. Zij gingen in hun zoogenaamden Flakkeeschen Bijbel meer systematisch te werk. Maar zonder ook maar

eenigszins op den uitnemenden arbeid van die door ons zoo hooggeëerde mannen af te dingen, kan toch kwalijk worden ontkend, dat ook zij er nog niet in geslaagd zijn ons van alle archaïsmen af te helpen.

Gewrongen konstrukties met woorden als „het-welk", „diezelve" en „derzelver" en „deszelfs", enz. enz., komen daarin nog altijd voor.

Daarenboven worden als huishouds gewoonlijk andere uitgaven gebruikt.

Indertijd (1908) heeft de heer Chr. Stapelkamp — naar ik meen thans directeur van de Chr. H. B. S. te Groningen — een paar artikelen in „Ons Tijdschrift" aan deze zaak gewijd onder den titel „Verouderde woorden en uitdrukkingen in den Statenbijbel". Later heeft hij er nog eens de aandacht op gevestigd in „Op den Uitkijk".

Hij voert o.m. als voorbeelden aan:

Kwelen (Jesaja 19:8; 24:7; Hosea 4:3; Nahum 1:4) voor pijn lijden, klagen;

tafelbroeders (Ps. 35:16) voor wat wij noemen: tafelschuimers;

behoorte (1 Kon. 6:38) waarvoor de vertaling van het Br. en Buitenlandsch Bijbelgenootschap thans heeft „naar al zijn behooren", maar wat eigenlijk moet zijn „geheel naar behooren";

dennnen (Micha 2:12; Job 36:29; Ezechiël 1:24; 26:13) voor: dreunen, daveren, galmen, zingen;

verzūpen (Jesaja 19:5) voor: uitdrogen;

luidbaar (Neh. 8:16) voor: ruchtbaar, openbaar;

ontwenden (Lev. 5:15, 16) voor: ontvreemden, stelen;

smoutig (Jes. 30:23; Hab. 1:16) voor: vet, vetlig;

Spang (Hooglied 1:10, 11) voor: band, omlijsting, ring, welke tot sieraad dienen;

hussel (Mattheus 13:30) voor: bos, bundel, schoof;

onnoozel (Hebr. 7:26) voor: onschuldig;

zich maken (2 Sam. 13:5, 6) voor: zich houden.

Aan deze voorbeelden zouden nog vele andere zijn toe te voegen.

Maar hiermee gelooven we te kunnen volstaan om aan te toonen, dat ook in deze verbetering wenschelijk is.

Hiermee zijn wij aan het eind van onze artikelenreeks gekomen.

Op de vraag: mag met een verbeterde bijbelvertaling langer worden gedraald? hebben wij zonder aarzeling een ontkennend antwoord gegeven.

Wij meenen met de stukken te hebben bewezen, dat een verbeterde bijbelvertaling niet alleen WENSCHELIJK, maar bepaald NOODZAKELIJK is.

Wij meenen evenzeer te hebben aangewezen, hoe het tot stand komen van zulk een bijbelvertaling binnen korten tijd MOGELIJK is.

Wij herhalen: HET IS THANS DE TIJD ER VOOR.

Uitstellen zou onverantwoordelijk zijn.

Wel verwachten wij, dat er nog bezwaren zullen worden geopperd en dat men vooral zal vragen hoe die verbeterde vertaling zal moeten zijn of een nieuwe vertaling of een herziening van onzen Statenbijbel.

Gaarne zien wij ook dat nog onder de oogen.

Maar daarvoor moeten wij dan een korte afzonderlijke artikelenreeks reserveeren.

### — Schrift en Schriftbeschouwing.

#### VI.

Ver staat alzoo Kuyper af van de mechanische opvatting, als zou de Schrift zelf dood zijn. De Schrift is voor hem het levende en krachtige Woord Gods. Zij ontwikkelt een gestadige aktie. Zij is een door den Heiligen Geest voortgestuwde en de geesten voortstuwend „kracht".

In zijn Encyclopaedie, 2de deel, bl. 352, spreekt hij dan ook van de werkingen des Geestes, gelijk onze oude Gereformeerde theologen van „concomitantia". De Schrift is volgens hem zonder de aktie des Geestes niet denkbaar. Hij noemt de werking van den Heiligen Geest in en door de Schrift „steeds present". De Heilige Geest verbindt Zijn werking dus niet zoo nu en dan aan de Schrift, wanneer een geloovige verlicht wordt b.v. Neen, die werking laat zich van de Schrift eenvoudig niet losmaken. Ze is „steeds present". Precies hetzelfde leerde Bavinck, toen hij de theopneustie een blijvende eigenschap van de Schrift noemde. Bavinck en Kuyper zijn het hierin met elkander volkomen eens.

Maar nu vindt men bij Kuyper ook een paar uittalingen, welke den schijn kunnen wekken alsof hij met zichzelf in tegenspraak geraakt.

Zoo leest men in E. Voto, 2de deel, bl. 402: „Voor ons is de Heilige Schrift zonder de blijkomende werking van den Heiligen Geest een dood boek en zijn evenzoo de bestanddeelen van de Sacramenten gewone natuurproducten, zoodat er nooit of nimmer genadewerking kan plaats hebben dan door den Heiligen Geest".

Wie zich nu door den klank van een los citaat laat verleiden, zou oordeelen, dat dit toch wel eenige overeenkomst heeft met de bewering, gelijk die van schismatieke zijde werd geuit.

Wij behoeven ter verklaring hiervan er niet op te wijzen, dat E. Voto vóór de Encyclopaedie verscheen, of ook dat E. Voto ontstaan is uit weekblad artikelen, terwijl de Encyclopaedie aus einem Guss werd geschreven, om daardoor de onderstelling te suggereeren, dat Kuyper later en bij nadere bezinning van gedachte veranderd is.

Kuyper is inderdaad niet veranderd.

Maar meer dan bij een man als Bavinck b.v. moet men bij Kuyper steeds scherp letten op het verband.

Hij handelt hier over den 25sten Zondag, waar staat, dat de Heilige Geest het geloof in onze harten werkt door de verkondiging van het heilig Evangelie en het sterkt door het gebruiken van de Sacramenten.

Nu betoogt hij tegenover Rome, dat niet het genademiddel als zoodanig, losgedacht van de werking des Heiligen Geestes, het geloof werkt.

En dan neemt hij hier de werking des Geestes ruim: en als wedergeboorte en als inwendige verlichting en als uitwendige verlichting door de Schrift.

Welnu, wordt dat alles aan de Schrift onttrokken, dan is zij een dood boek.

Maar hij zegt niet, dat al deze werkingen aan de Schrift ooit worden onttrokken.

Dat leert hij op andere plaatsen juist anders.

Zeker, de Schrift gaat niet bij ieder gepaard met wedergeboorte en inwendige verlichting.

Maar de aktie der uitwendige verlichting is uit de Schrift niet te elimineren (verwijderen).

Dat werk des Geestes is „steeds present“.

Van een verlichting der geestelijke realiteiten, van een verlichting van de Schrift zelf door den Geest, gelijk Dr Geelkerken die aanneemt, weet noch Kuyper noch Bavinck noch eenig Gereformeerd theoloog iets.

Een voorstelling als deze: de Schrift is op zichzelf donker en dood, maar als het zielsoog en de geestelijke realiteiten verlicht worden, dan wordt het levende Woord van God, zal men bij al onze Gereformeerde theologen tevergeefs zoeken.

Of Dr Geelkerken door onvoldoende bestudeering van Kuyper tot zijn opvatting gekomen is, kan niet met zekerheid gezegd, maar er zijn enkele dingen, welke in deze richting wijzen.

Maar er is nog een ander citaat.

We willen dit meer in den breedte geven.

Dan verklaart het zichzelf en heeft het bijzonder weinig uitleg van noode.

In hetzelfde deel van E. Voto, bl. 421 tot 423 zegt Kuyper (de spatieeringen zijn van ons):

Wanneer we dus van de Heilige Schrift als Woord Gods spreken, is hiermee niet het gansche Woord Gods bedoeld. B.v. niet het Woord Gods waardoor Hij de wereld schiep, of den stormwind doet bedaren, of het ijs smelt, of u den zegen bij uw brood geeft, of u ook wederhaart, daar alle deze werkingen uit de Heilige Schrift, als zoodanig, en zonder meer, niet voortvloeien.

Noen, als we van de Heilige Schrift als Woord Gods spreken, bedoelen we één bepaald Woord Gods, en wel dat Woord Gods, waardoor Hij zijn genade of zijn Evangelie heeftgeopenbaard met al de kennis, die voor het recht verstand van dat Evangelie of inzicht in die genadebedeeling noodzakelijk is. Vandaar ons sterk protest tegen het voorgeven, als zou er wel in de Heilige Schrift een Woord Gods, maar niet de Heilige Schrift zelve als Woord zijn. Dit is onzin. Want wel ziet ieder bij den eersten oogopslag, dat er op onderscheidene plaatsen in de Heilige Schrift uitspraken, woorden, betuigingen en beloften Gods voorkomen, en dat daarnaast allerlei verhalen van gebeurde zaken en soms zeer boze betuigingen en verklaringen van menschen of Satan staan; en erkennen we dus ten volle, dat er in de Heilige Schrift een menigte verzen en soms heel kapitelen staan, waarin geen opzettelijke woorden Gods voorkomen. Maar dit heeft niets te maken met onze belijdenis dat de Heilige Schrift gelijk Gods Woord is. Deze belijdenis toch houdt in, dat God Almachtig het Woord zijner genade in een Heilige Schrifttuur aan zijn kerk heeft geschonken; en dat Hij, om hiermee zijn kerk te voorzien, een kunstig in elkander geweven boek aan zijn volk heeft geschonken, hetwelk onder het vernemen van allerlei leffen, verhalen en gebeurtenissen, en onder het mededeelen van allerlei uitspraken Gods en uitspraken des menschen, één zoodanig geheel oplevert, dat juist al zulke licht en al zulke schaduw bevat, als wij behoeven, om dit ééne machtige Woord van zijn genade te verstaan. Al blijft dus wat de mensch sprak een woord des menschen, en al wat Satan sprak, een woord van Satan, toch strekt dit alles, om bij tegenstelling en als in schaduw, ons het ééne Woord van Gods genade in zijn rijkdom, in zijn tegenstelling en in zijn werking op ons hart te leeren verstaan. En overmits nu die geheele Schrift als de Heilige Schrifttuur ons van Godwege geschonken is, als drager, instrument en geleidraad, om dat volle, rijke, machtige Woord van Gods genade in de kerk en tot onze zielen te doen doordringen, daarom mogen we niet afdalen, van de gelijkenis, dat deze Heilige Schrift zelve, en als zoodanig, Gods Woord is. Een uitdrukking, die dan nog sterker aangehouden wordt door de goddelijke ingeving der Heilige Schrift, overmits deze goddelijke ingeving, ook zelfs waar het woorden van Satan of van den mensch geldt, ons den waarborg biedt, dat metterdaad alzo de uitspraak van Satan of van den mensch was.

Vat men nu aldus de Heilige Schrift, dan voelt men levens in hoeverre de uitdrukkingen, die we atraks

over het „levende en eeuwigblijvende“ Woord Gods vonden, wel en in hoeverre ze niet op de Heilige Schrift toepasselijk zijn. Wanneer de apostel Petrus in 1 Petr. 1:25 zegt „Het gras is verdord en zijn bloem is afgevallen, maar het Woord des Heeren blijft in eeuwigheid, en dit is het Woord dat onder u verkondigd is“, dan bedoelde hij hiermee de prediking van het vervulde Evangelie, die destijds in het Nieuwe Testament nog niet haar schriftuurlijke vorm ontvingen had, maar nog pas bezig was dien te krijgen; terwijl voor ons die schriftuurlijke vorm in het Nieuwe Testament reeds gegeven is. Juist hieruit echter blijkt, dat hetgeen geloof wekt, wederbaar, levend en eeuwig blijvend is, niet is het boek der Schrifttuur als zoodanig, maar wel het Woord van almachtige genade, dat het tot onze wetenschap en te onzer kennis brengt. Wie de Heilige Schrift, als ze op zijn tafel ligt, ook maar één oogenblik zich los denkt van den levenden God, voor dien hield ze op Gods Woord te zijn. Voor een tegelijkdaarentegen, die als hij de Heilige Schrift openstaat, deze in rechtstreeks verband met den levenden God weet, zoodat het niet Mozes of Jezus, niet Petrus of Paulus, maar God zelf is, die hem deze verhalen verhaalt, deze zielsbevindingen mededeelt en deze beloften en openbaringen brengt, voor dien leeft die Schrift, voor dien tintelt ze van heerlijk glans, dien is ze een lamp voor zijn voet en een licht op zijn pad.

Men lette er hierbij op:

1o. dat volgens Kuyper, de Schrift wel niet het gansche Woord Gods is (want dit laatste heeft ruimer beteekenis), maar dat wel de gansche Schrift het Woord Gods is.

2o. dat voor hem, die de Heilige Schrift, gelijk ze op zijn tafel ligt, ook maar één oogenblik losdenkt van den levenden God, zij, volgens Kuyper, ophoudt Gods Woord te zijn. Men mag en men kan dus de Schrift niet losdenken van de werking des Geestes. Anders is zij de Schrift niet meer.

Als men dit nu vasthoudt, begrijpt men ook wat Kuyper bedoelt met de passage, welke hij onmiddellijk aan dit citaat laat voorafgaan:

„Vandaar dan ook, dat we reeds vroeger schreven, dat de Heilige Schrift op zich zelf dood is, hiermede bedoelende het boek als boek, waar dat levende Woord Gods doorheen ruischt, hetwelk door den Heiligen Geest levend aan onze harten wordt gemaakt. Hierop moet nadruk worden gelegd tegenover het beweren van sommige Lutherschen, alsof in de Heilige Schrift als boek zekere magische kracht besloten was, die als zoodanig, ook zonder de inwerking van den Heiligen Geest, reeds zijn werking deed. Dit nu is niet alzo. Het boek als boek is een verzameling papier met letters. Wat daarin kracht bezit is alleen het Woord Gods, dat er doorheen ruischt, en dit Woord Gods wordt voor ons allen kennelijk door de verlichtende en verkerende werking van den Heiligen Geest.“

Het is met deze passage, dat Dr Geelkerken, zonder haar te citeeren, zich tegen een aanval, door Dr C. Bouma van Zwolle op hem gedaan, schijnt te willen dekken.

Maar dit gaat niet op.

Immers richt Kuyper zich hier tegen sommige Lutherschen, Dr G. echter tegen Gereformeerden. Wie dat uit het oog verliest, moet wel dolen. Luther trachtte in zijn tweede periode de Wederdoopers, die de werking des Geestes buiten het Woord om, het zgn. lumen internum of inwendige licht, te bestrijden, door eenzijdig te accentueeren de werking van het Woord buiten de aktie van den Heiligen Geest om. Sommige van zijn aanhangers gingen nog verder en schreven aan de Schrift, afgedacht van de werking des Geestes, een soort tooverkracht toe. Als deze Lutherschen dus spreken van de Schrift, dan bedoelen zij daarmee de Schrift zonder de concomitante werking des Geestes. Maar dat is de Gereformeerde opvatting nooit geweest en is ze nog niet. Voor de Gereformeerden is de Schrift nooit los te weeten van de werking des Geestes, die immers altijd present in en bij haar is. De Schrift is derhalve naar de opvatting dier Lutherschen ganschiets anders dan naar Gereformeerde opvatting. Dat maakt het groote verschil uit. Die onderscheiding ontging Dr G. blijkbaar.

En nu betoogt Dr Kuyper: wanneer gij, Lutherschen, de werking des Geestes aan de Schrift onttrekt, dan houdt gij slechts een boek, een verzameling met papier en letters over. En zoo'n boek is dood. Hij had zich nog scherper kunnen uitdrukken. Hij had kunnen zeggen: dan houdt gij niet eens een boek, doch slechts den vorm van een boek over. Want een verzameling papier en letters is nog geen boek. Wat een boek tot boek maakt is de inhoud. Het wezen van een boek is dit, dat de geest van den auteur er zich in uitsprekt.

Maar, gelijk we reeds zagen neemt Kuyper dit standpunt in: wie de Schrift één oogenblik losdenkt van den levenden God, wie haar dus ook maar één oogenblik als boek ziet, voor hem houdt ze op de Schrift, het Woord van God te zijn.

Men kan dus de Schrift nooit als boek op zichzelf nemen.

Dan berooft men haar van haar karakter, men denatureert haar.

En toch, dat doet Dr Geelkerken.

De Schrift zelf is niet donker en dood, maar ze is voor ons, gelijk wij van nature zijn, donker en dood.

Men sla die beide woorden „voor ons“ in de citaten van Kuyper niet over!

Door de Schrift zelf ruischt het Woord Gods, of wilt ge, daarin werkt de kracht van den Geest.

Voor ons wordt dit Woord alleen kennelijk, wanneer de Geest het oog verlicht en Zijn innerlijk getuigenis tot ons doet uitgaan.

Kuyper is dus met zichzelf niet in strijd.

Het komt alleen op goed lezen aan.

Zoo vindt men dan van schismatieke zijde niet alleen Bavinck, maar ook Kuyper tegenover zich. Ook den Kuyper-geest mist men.

#### — Het antwoord van „De Rotterdammer“.

Uit solidariteitsgevoel biedt niet de Vragenbus-medewerker van „De Rotterdammer“ over het gewraakte stuk, dat onze lezers zich zullen herinneren, persoonlijk zijn verontschuldiging aan, maar de redaktie zelf.

Als verzachtende omstandigheid doet het blad gelden, dat deze medewerker circa 2000 vragen per jaar te bewerken heeft en dit doet tot groote tevredenheid.

Curieus mag het heeten, dat deze gang van zaken door een onzer inzenders, wiens stuk wij niet plaatsten, om „De Rotterdammer“ niet onaangenaam te zijn, is voorspeld.

De Algemeene Hoofdredakteur dan schrijft:

„Inderdaad is bij dit antwoord ook naar onze meening de pen uitgeleden. Een hoogst enkele maal slaapt de wacht, die bij den mond — een redakteur spreekt met zijn lezers — post moet vatten. Zoo ook hier. En we aarzelen niet uit hoofde van solidariteit in de schuld aan Prof. Hepp ons leedwezen te betuigen.“

Natuurlijk nemen wij hiermee gaarne genoegen. Van onze zijde schrijven we dit incident gaarne in het vergeetboek.

En wanneer we dan nog even een enkele opmerking maken naar aanleiding van het overige in dit vrij uitvoerige hoofdartikel van de redaktie, dan is dat niet, om de discussie voort te zetten, dan doen wij dit uitsluitend, omdat wij den toestand nog wat meer willen zuiveren.

Al schreven we boven ons eerste artikel „Persoonlijk Feit“, we zouden er niet zoo over hebben uitgeweid, wanneer het hier geen algemeen belang gold.

„De Rotterdammer“ gevoelt dat ook. Het blad spreekt dan ook van Prof. Hepp en „anderen onzer voormannen met hem“.

Welnu, wij vragen dan ook niet slechts voor onszelf, maar ook voor die anderen, onder wie niemand minder dan de Politieke Hoofdredakteur van „De Rotterdammer“ zelf, dat men deze zaak niet van den kleinen kant bezie.

Het gaat hier om de propaganda onzer beginselen in breederen kring, onder hen, die niet van onze richting zijn en ook onze bladen niet lezen en die op geen andere manier te bereiken zijn.

Het blad bekijkt het geval — en wij kunnen het tot op zekere hoogte begrijpen — vanuit de moeilijkheden, waarmee „onze dagbladen“ te worstelen hebben. Maar het vervalt daardoor in eenzijdigheid, in exclusivisme. Er moge bij niet zoo weinigen in onzen kring nopens de roeping onzer christelijke pers nog misverstand heerschen, nooit ruimt men misverstand door de zonder onderscheid onthaltende guilotine uit den weg. Dit kan en moet door betere voorlichting geschieden. Men moet hen ook voorlichten omtrent de roeping, welke „onze voormannen“ in deze hebben en hen scherp doen gevoelen, dat al plaatsen zij soms eens een artikel in een blad, dat niet tot onze partij of richting behoort, daaruit volstrekt nog niet volgt, dat zij tot op zekere hoogte als propagandisten voor deze pers optreden. Wie zelf goed onderscheidt, kan ook anderen goed leeren.

Nu verzekert „De Rotterdammer“: „Natuurlijk is Prof. Hepp geen medewerker van „De Telegraaf“, zeker niet in den gewonen zin van het woord. Dat hebben wij en ook onze Vragenbus-redakteur nooit geloofd“. Van harte gelooven we de redaktie op haar woord, ofschoon het antwoord van den Vragenbus-medewerker in feite het tegenovergestelde te lezen gaf. Maar we willen ook dit toeschrijven aan een min gelukkig oogenblik van dien redakteur. Wanneer de redaktie echter meent, dat het ons bekend was, dat „De Telegraaf“ op deze wijze onzen naam gebruikte om onder het Christelijk publiek propaganda te maken, dan vergist het zich.

Wij hebben op het oogenblik de circulaire (het is dus geen reclame-boekje) van „De Telegraaf“ voor ons liggen. Welnu, daarin worden wij niet geen enkel woord als medewerker (nog veel minder als verzorger van een rubriek, gelijk de Vragenbus-medewerker fantaseerde) genoemd. Alleen wordt gekonstateerd, dat „in de periode van 1 Januari tot 15 Februari 1926“ werden gepubliceerd „de volgende afzonderlijke artikelen: (in systematisch-chronologische volgorde). Dan volgt een opgave van artikelen van „The Right Hon. H. A. L. Fisher“, Dr Bernhard Dernburg, Prof.

J. M. Key, Snouck Hurderon. Hier het hier a vanzelf ligt op eeniger afkomstig staande na komen, dat Deutsche De en de Duit-Snouck Hurderon werkers zij.

Op „thee genoemd v modernisme „op rechts over „De Humanisme over de vo land. Voor toe den re de ethische het Calvini-vinisten we eigenlijk „I het Calvini een niet-Ce op de verli niet-Calvini gewenscht verantwoor onze mann Overigen zinsnede, n op het chr Ware het hooren. Maar nu heid uitspr nooit schrij Dat is c De Algen dat er nog naam aan Hepp“. Hij bus-redakte En nu verw formatie“a Hiervan Als men gebruk te heimen zijr allerzondee neemt, dat voldeet. Genoemd zelf meded Vragenbus-s spoedigste wij ons nog den toon, r fevens med lin“ zou v strekking d zon worden bezig was in het ope het openba ons persoos meest beho tot achterg wederzijds

Indien d wensch hae ruim de g formatie“a schrijven en den dit er Indien hi zijn blad a wij zouden te laten nit Maar hij Hiermee dan. Het staa nog op ter Maar het vriendelikh geeren. Wij zijn g discussies. Echoeven deering voo niet het mi

— Bijna go Naar aan zigt op c dezen tijdel zichte van het devies „bieden en

Weinig k zelfde verga Ned Herv. worden ing vorm.

dood, maar  
zijn, donker  
or ons" in  
het Woord  
recht van den  
enmoedig, wan-  
Zijn innerlijk  
in strijd.

aan.  
ke zijde niet  
genover zich,

e Vragenbus-  
over het ge-  
ullen herinne-  
g aan, maar

het blad  
2000 vragen  
et tot groote

ing van zaken  
stuk wij niet  
niet onaange-

schrijft:

maar onze mee-  
enkele maal  
een redactur-  
atten. Zoo ook  
van solidari-  
ons leedwexen

ne genoeg.  
cident gaarne

enkele opmer-  
et overige in  
de redaktie,  
ort te zetten,  
wij den toe-  
n.

artikel „Per-  
oo over heb-  
ten algemeen

ok. Het blad  
nderen onzer

slechts voor  
n, onder wie  
oofredacteur  
en deze zaak

onzer begin-  
die niet van  
en niet lezen  
eiken zijn.

wij kunnen  
— vanuit de  
den" te wor-  
rdoor in een-  
hij niet zoo

roeping onzer  
erschen, nooit  
r onderscheid

kan en moet  
ten moet hen  
welke „onze

scherp doen  
as een artikel  
f richting be-  
gt, dat zij tot

oor deze pers-  
dt, kan ook

„Natuurlijk  
de Telegraaf”

het woord.  
bus-redacteur  
e de redaktie

ord van den  
genovergestel-  
t toeschrijven  
en redakteur.

dat het ons  
deze wijze  
et Christelijk

gist het zich-  
irculaire (het  
te Telegraaf”

den wij met  
veel minder  
de Vragen-  
emd. Alleen

de van 1 Ja-  
gepubliceerd  
artikelen te

le. Dan volgt  
Right Hon-  
nburg, Prof.

J. M. Keynes, Prof. Gustav Cassel, Prof. Dr. C. Snouck Hurgronje, Prof. Dr. F. Roels en vele anderen. Hierin wordt alzoo duidelijk aangegeven, dat het hier afzonderlijke artikelen geldt, waarin vanzelf ligt opgesloten, dat zij niet van hen, die op eenigerlei wijze aan het blad verbonden zijn, afkomstig zijn. Bovendien zal het, als hij bovenstaande namen leest, toch wel bij niemand opkomen, dat de Engelse politicus Fisher en de Duitse Dernburg, de Engelse econoom Keynes en de Duitse Gustav Cassel, de Islam-specialiteit Snouck Hurgronje en de Roomsche Dr. Roels medewerkers zijn.

Op „theologisch gebied” worden o.m. artikelen genoemd van Prof. Dr. G. J. Heering over „Rechtsmodernisme” (bij vergissing komt dit voor onder „op rechtskundig gebied”), Prof. Dr. J. A. Cramer over „De Ethischen” en wij over „Calvinisme en Humanisme”. Men wilde dus blijkbaar voorlichting over de voornaamste geestelijke richtingen in ons land. Voor het rechtsmodernisme zocht men daartoe den rechts-modernen Prof. Heering aan, voor de ethischen den ethischen Prof. Cramer en voor het Calvinisme ons. Gesteld nu eens, dat alle Calvinisten weigerden een artikel af te staan — wat eigenlijk „De Rotterdammer” wil — dan zou over het Calvinisme geschreven moeten worden door een niet-Calvinist. Kan iemand dit met het oog op de verkeerde beoordeeling, waaraan wij van niet-Calvinistische zijde dag aan dag bloot staan, gewenscht achten? Gevoelt men dan niets van de verantwoordelijkheid, welke in zulke gevallen op onze mannen rust?

Overigens wordt in de heele circulaire met geen zinsnede, met geen uitdrukking zelfs gespeculeerd op het christelijk publiek.

Ware het anders, ik zou een sterk protest doen hooren.

Maar nu kan ik niet anders dan de wenschelijkheid uitspreken, dat dat onze journalisten toch nooit schrijven over iets, wat zij niet zeker weten. Dat is ook in het belang van onze pers.

De Algemeene Hoofdredakteur geeft te kennen, dat er nog iets is, dat hem „een weinig onaangenaam aangedaan heeft van de zijde van Prof. Hepp”. Hij richtte na het stukje van den Vragenbus-redakteur tot ons een vertrouwelijk schrijven. En nu verwijs hij ons, dat wij daarvan in ons „Reformatie”-artikel geen melding hebben gemaakt.

Hiervan zien wij vreemd op.

Als men ons verzocht van een brief „geen publiek gebruik te maken”, houden wij ons daaraan. Geheimen zijn bij ons veilig. Maar het klinkt toch allerzonderlingst, als men het iemand kwalijk neemt, dat hij aan het verzoek tot geheimhouding voldoet.

Genoemde Hoofdredakteur keurde, gelijk hij thans zelf mededeelt, in dezen brief den toon van het Vragenbus-antwoord af. Wij schreven hem ten spoedigste — de Zondag lag er tusschen — dat wij ons nog niet het meest gestooten hadden aan den toon, maar aan den inhoud. Wij deelden hem tevens mede, dat er een artikel in „De Reformatie” zou verschijnen. Wij gaven ook aan, welke strekking dit artikel zou hebben, n.l. dat gegispt zou worden het wantrouwen, dat zijn medewerker bezig was te zaaien. Wij meenden, dat, waar dit in het openbaar had plaats gehad, het ook in het openbaar moest weersproken worden. Voor ons persoonlijk hadden wij daar werkelijk niet het meest behoefte aan. Maar dit persoonlijke feit had tot achtergrond een algemeen belang, speciaal het wederzijdsche vertrouwen.

Indien de Algemeene Hoofdredakteur ons den wensch had kenbaar gemaakt — hij had er nog ruim de gelegenheid toe — dat wij in ons „Reformatie”-artikel gewag zouden maken van zijn schrijven en hij de geheimhouding ophief, wij zouden dit er gaarne hebben ingelast.

Indien hij ons gemeld had, dat hij openlijk in zijn blad aan onze kritiek zou tegemoet komen, wij zouden zelfs bereid geweest zijn om ons artikel te laten uittrekken.

Maar hij liet niets meer van zich hooren.

Hiermee is deze kwestie, wat ons betreft, afgedaan.

Het staat vanzelf „De Rotterdammer” vrij er nog op terug te komen.

Maar het blad duidt het ons niet als een onvriendelijkheid, wanneer wij daarop niet meer reageeren.

Wij zijn geen voorstanders van voortgezette persdiscussies.

Behoeven wij nog te verzekeren, dat onze waardeering voor „De Rotterdammer” door dit incident niet het minst heeft geleden?

#### — Bijna goddeloos.

Naar aanleiding van de rede van Dr. P. J. Kromsigt op de reorganisatie-vergadering legden wij dezen lydelijken leider ten laste, dat hij ten opzichte van den verwarden toestand in zijn kerk het devies „bidden en werken”, veranderde in „bidden en praten”.

Weinig konden we toen vermoeden, dat op diezelfde vergadering dezelfde beschuldiging door een Ned. Herv. predikant tegen Dr. P. J. Kromsigt zou worden ingebracht, maar dan in ongemeen krasser vorm.

De eerste debater, Ds. Klomp van Capelle a. d. IJssel zeide volgens „De Nederlander”

„het exegetisch-dogmatisch rapport der Asser-Synode te hebben doorgekropen en de vaste overtuiging te hebben, dat alle mogelijke middelen zijn aangewend om Dr. Geelkerken te behouden, gelijk spr. ook de overtuiging heeft, dat men in Assen opkwam voor het woord Gods.”

Als men Dr. G. had behandeld ware het eind niet te overzien. Spr. wil alsnog aangetoond zien, dat in Assen de wettige kerkelijke weg niet is bewandeld. Het exegetisch-dogmatisch rapport is buitengewoon knap werk waarop noch Dr. Geelkerken noch Dr. Kromsigt is ingegaan. Spr. had gedacht, dat de confessioneelen zouden hebben geapplandeerd nu bleek, dat de Geref. Kerken niet independentistisch waren. Dr. G. hoort, maar spr. overtuiging, niet in de Geref. Kerken. Hij is op een gevaarlijke weg en de Asser Synode was in haar volste recht.

Spreker betreurt het, dat dr. Kromsigt met zijn groote gaven zich teveel aan krachtsverspilling schuldig maakt door zich bezig te houden met toestanden in andere kerken. Spr. wees op de eigen kerk. We doen niets anders dan roepen om reorganisatie, maar wat doen we metterdaad zoo vroeg debater. Spr. maakte enkele opmerkingen over: tuchttoefening. Spr. gaat het roepen om reorganisatie en bidden om den H. Geest zonder een daad godslasterlijk vinden. (Beweging.)

Debater: Ja, dat meen ik!”

In een ander blad lezen wij: bijna godslasterlijk.

Een ouderling uit Amsterdam ondersteunde zijn eerste opmerking en sprak niet onjuist: „Wie iets disputabel stelt, moet er iets anders reëls voor in de plaats kunnen stellen. Kan men dat niet, dan zwijge men.”

En wat antwoordde de referent aan Ds. Klomp. Het verslag zegt:

Dat ds. Klomp de uilating van dr. Kromsigt over de verbreking van het verbond daar laat, is zijn fout. Gij moet, aldus spr., consequent zijn en doleerend worden. (Daverend applaus). Gij, ds. Klomp, zijt gedrenkt met de Kuyperiaansche theologie. (Ds. Klomp staat op en bevestigt dat, opmerkend, dat hij bereid is daarover met iedereen te discussiëren.)

Dr. Kromsigt gaf hier onder daverend applaus aan Ds. Klomp den raad te gaan „doleeren”.

Maar wat blijft er zoo van zijn leuze „heel de kerk en heel het volk”?

Dr. Kromsigt schijnt thans in den overspannen toestand te zijn geraakt, dat hij heel het volk in de Herv. Kerk wil verzamelen behalve de doleerenden.

Vroeger stond hij op het standpunt: de „doleerenden” hadden in de kerk moeten blijven.

Nu is hij blijkbaar gedraaid en heet het „de doleerenden er uit”.

Intusschen brengen we Ds. Klomp onze hulde voor zijn moedige houding.

Dr. Kromsigt zal deze hulde wel twijfelachtig vinden.

Het zij zoo!

#### — Doodenroof.

Op bedoelde reorganisatievergadering geschiedde nog iets ergers.

Dr. Kromsigt was nog zoo welwillend te gelooven, dat Kuyper een christen was en thans juicht voor den troon, maar hij voegde er aan toe, dat Kuyper in twee opzichten een ketter was, n.l. een antinomian in politiek opzicht en een remonstrant inzake de leer des heils (de veronderstelde wedergeboorte).

Applaus! Zoo meldt „De Nederlander”.

Ofschoon antinomianen en remonstranten elkanders tegenvoeters zijn, schijnt Kuyper het kunststuk te hebben klaar gespeeld beiden in zich te vereenigen!

Wij zullen maar niet zeggen, waarover we ons het meest verbazen.

Ds. Six Dijkstra wilde Dr. Kromsigt echter nog overtroeven.

Dr. Kuyper's naam was nog niet genoeg naar beneden gehaald.

Het verslag van „De Nederlander” luidt:

Laatstgenoemde wilde met kracht waarschuwen tegen de Kuyperiaansche theologie om ter zielen wil, „ziende op de uitkomst hunner wandeling”. Spr. wees er op, dat bij Kuypers ziek en sterfbed geen predikant en wel staatsdienaar geweest zijn. Kuyper is dan ook niet als Calvinist gestorven. Hilbrand Boschma heeft dezer dagen gepubliceerd, dat hij een brief gezien had van Kuyper, waaruit hij dat concludeerde. Over deze zaak ontstond eenige onderlinge discussie, die de w.n. voorzitter sloot omdat hij vond, dat dit met de zaak niets te maken had.

Men weet intusschen, hoe dit praatje in de wereld kwam.

De genoemde H. Boschma, een Ned. Herv. evangelist, moet een brief hebben gezien van Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman, waarin deze zou bevestigd hebben, dat Kuyper op het laatst van zijn leven tot andere gedachten gekomen zou zijn.

De brief zelf is niet gepubliceerd.

Alle controle ontbreekt.

Daartegenover staan de getuigenissen van mannen, die ons aller vertrouwen hebben en die ons de woorden van Kuyper, toen hij op zijn sterfbed lag, hebben overgebracht.

En bovenal heeft Mej. H. S. S. Kuyper, die van de sponde haars vaders niet week en ook het bezoek van Lohman van het begin tot het einde

bijwoonde, met haar vaardige pen de beweringen van de heeren Boschma en Dijkstra gelogenstraft.

De manoeuvres, welke hier worden uitgevoerd, doen ons niet vreemd aan.

Over het sterven van groote, godzalige mannen worden bijna altijd soortgelijke geruchten verbreid.

Toen Kuyper nog leefde, heette het, dat hij een benauwdend dood zou hebben en dat hij zijn leven wel zou moeten verloochenen.

Maar de Heere spreidde hem een patriarchaal sterfbed.

Met dankbare ontroering denkt heel ons Gereformeerde volk er aan terug.

Zelfs op buitenstaanders maakte het indruk.

Uit den mond van een ongelovige werd het vernomen: „k wou, dat ik zoo kon sterven.”

En nu, na zijn dood, wil men zijn nagedachtenis ons ontnemen.

Men wil onzen geliefden Dood van ons rooven.

Doch wij zeggen: lastert maar, zooveel gij wilt, wij gelooven u toch niet!

Onder de wolk der getuigen, die wij rondom ons hebben, bevindt zich ook de Godsman Kuyper.

In dagen als deze, waarin men door blinden haat vervoerd doodenroof tracht te plegen, danken we inniger dan ooit den Heere: Uw vrije gunst alleen wordt d'eere toegebracht.

HEPP.

## LITERATUUR EN KUNST.

### Nieuwe boeken.

In verband met het feit, dat de volgende week ons blad in zomer-formaat zal verschijnen, willen we gaarne in dit artikel nog enkele zaken afdoen, een paar boeken bespreken, die al eenigen tijd op behandeling wachten.

Daar is allereerst een nieuwe toevoeging tot de serie uit het Engelsch vertaalde romans, die de Uitgever C. Blommendaal te 's-Gravenhage aan de markt brengt, romans van de Schrijfsters Henry Wood, Craik e.d. Vroeger reeds bespreken we de vorige deelen, „Een edel leven” van Mrs. Craik en „De steun haars levens” van Mrs. Wood. Het nieuwe deel „Een bewogen leven” is weer van de hand der laatste.

De lezer merkt op, dat deze romans steeds over een „leven” handelen. Zulk een stof is al zeer ruim. Elke willekeurige geschiedenis is ten slotte onder dit „levens”-hoedje te vangen en bovendien is aan den omvang der boeken geen maat gesteld. De wijde tijdruimte laat plaats voor de afwikkeling van velerlei verhouding en de Auteurs hebben alle vrijheid, om die verhoudingen te groepeeren en uit te breiden. Daardoor worden deze romans verhalen van veel en ingewikkeld gebeuren, die uiteraard meer in de breedte, dan in de diepte gaan.

„Een bewogen leven” is geheel een roman van dit type. Verteld wordt de levensgeschiedenis van een wees, Anne Hereford, van haar kinderjaren, als ze inwoont bij een lichtzinnige, oppervlakkige, wispelturige tante, tot ze, na veel wederwaardigheden, trouwt en erigenaam wordt van haar rechtmatig goed. Door deze historie, op zichzelf al uitgebreid genoeg, spelen nog allerlei elementen heen; die de verhoudingen nog ingewikkelder maken: verduistering van testamenten, moord uit jalouzie, geheimzinnige verdwijning, (die de in elken Engelschen roman onmisbare spookerij in het boek brengt) naamsverandering, met al de verwickelingen, die daaruit voortvloeien, enz. Maar aan het slot komt alles toch nog terecht, worden al de verborgenheden ontsluitend en brengt een goed huwelijk, met herstel van alle rechten en bezittingen, een blij einde.

Uit deze weinige regels moge duidelijk zijn, dat dit verhaal een ouderwetsche roman is, naar een intrigue gebouwd en op een gelukkige oplossing gebaseerd. Trouwens, de stof op zichzelf is van zeer oude mode. De rijke erfdochter, verweesd en in handen gevallen van onbetrouwbare opvoeders, maar door een gansche rij van wederwaardigheden ten slotte in haar bezit hersteld en bovendien met een goeden man verrijkt, is niet een nieuwe creatie onder de roman-figuren. En ook de bewerking zelf, met de bovenaangegeven effecten, is niet naar modernen smit.

Toch is dit niet het bezwaar, dat we tegen dezen roman hebben. De beide vorige boeken van deze serie zijn vrijwel van hetzelfde karakter, maar die achten we toch wel geschikte ontspanningslectuur; „Een edel leven” heeft zelfs te waardeeren eigenschappen. Wat o.i. in dezen laatsten roman hindert is de disharmonie tusschen een christelijk-godsdienstigen toon en een volkomen onchristelijke sfeer. Die toon past niet bij den klank van het geheel. Een boek wordt niet een christelijk boek door een enkele figuur of enige bepaalde fragmenten; de geest moet christelijk zijn. En dat is hier niet het geval. Integendeel, allerlei verhoudingen zijn met zulk een geest in strijd. Wat in „Een edel leven” en „De steun haars levens” aantrok, was, dat er zekere overeenstemming op te merken viel tusschen geest en inhoud, al was dan het geheel ook tamelijk oppervlakkig. Hier is die overeenstemming niet en krijgen we een hinderlijke tweeslachtigheid, te meer hinderlijk, waar de psychologische romankunst ons hooge